

Casuïstiekboek

Verhalen van jongeren met een
LVB en psychische problematiek
op weg naar volwassenheid

In dit casuïstiekboek vind je verschillende ervaringen van jongeren met een LVB en psychische problematiek over de overgang van kind- en jeugdzorg naar volwassenenzorg. De verhalen zijn gebaseerd op interviews die gehouden zijn met jongeren en hun ouders in het kader van het onderzoeksproject 'Transitie Journeys'.

Dit boek kan onder andere gebruikt worden ter ondersteuning van scholing, cursussen, workshops en omdenksessies. De adviezen die in dit casuïstiekboek gegeven worden zijn gebaseerd op de adviezen uit de **Handreiking Passende Transitiezorg voor jongeren met een LVB plus psychische of gedragsproblematiek (2024)** van de Academische Werkplaats Kajak (www.awkajak.nl).

Dit casuïstiekboek is mede mogelijk gemaakt door financiering vanuit het onderzoeksproject Transitie Journeys (project 103.664) dat gesubsidieerd is door het FNO programma GeestKracht.

Auteurs

Dr. Claudia Vingerhoets, onderzoeker Universiteit Maastricht en gedragsdeskundige 's Heeren Loo.
Dr. Sophie Leijdesdorff, onderzoeker Universiteit Maastricht.
Dr. Mariëtte Dekker, Academische Werkplaats Kajak.
Dr. Marieke Zwaanswijk, Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie

Illustraties & vormgeving

Geoffrey Cramm

Casus 1

Sem 17 jaar

Sem is een jongen van 17 jaar. Hij woont in een fijne beschermd-wonen omgeving. Sem kan het goed vinden met de begeleiders en andere kinderen.

Hij is inmiddels een van de oudsten en vindt dat een fijne rol; aan de ene kant kan hij af en toe een soort "grote broer"-rol vervullen voor de anderen, aan de andere kant past de wat meer kinderlijke omgang in de groep goed bij hem.

De woonplek is echter voor kinderen tot 18 jaar - dus Sem zal binnenkort moeten verhuizen. Als hem hiernaar gevraagd wordt, geeft hij aan dat het hem niet veel doet, want hij denkt liever niet te veel na over de toekomst. Maar, hij wil ook wel wat meer privacy, dus daarin ziet hij wel mogelijkheden.

Tegelijkertijd vindt hij het op zichzelf wonen ook erg spannend, want hij geeft ook aan wel echt hulp nodig te hebben. Liever niet te veel hulp en vrijheid, maar ook niet te weinig dus...

Zijn ouders geven aan zich veel zorgen te maken. Ze zijn al een paar maanden hard op zoek naar een passende plek. Het liefst ook nog dichtbij hun huis. Maar dat lijkt voor Sem, met zijn LVB én psychose gevoeligheid, vrijwel onmogelijk. Hulpverlening is namelijk vaak gericht op óf LVB, óf psychiatrie.

Ze overzien de mogelijkheden niet en vinden het moeilijk om hulp te vragen. Bij wie kunnen ze terecht, en hoe formuleren ze hun vraag? Zijn 18e verjaardag nadert al snel.

“Ik denk dat er heel weinig passends is voor jongeren zoals Sem, terwijl er meer jongeren zijn zoals hij, met een LVB én psychiatrische problemen. Maar als je zoekt op begeleid wonen, vind je meestal plekken voor enkel LVB...en natuurlijk heeft hij dat, maar eigenlijk heeft hij soms meer last van die psychoses. Dus we steken er heel veel moeite in. We moeten zelf uitvinden wat de volgende stap moet zijn. Ik denk dus begeleid wonen, maar hoe en wat weten we niet. Ik zoek het hele internet af om een goede plek voor hem te vinden...”

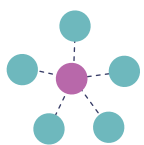
– Moeder van Sem

“Het is een hoop gedoe, weet je. Je moet een heleboel regelen, want door zijn beperking kan hij dat niet zelf. Wij moeten naast hem staan. We zijn niet alleen zijn ouders, maar ook een soort hulpverlener. Ik krijg weer een burn-out van al dit gedoe. Het is een grote last voor me...mijn hoofd kan het soms niet aan.”

– Vader van Sem

We weten dat voor heel veel jongeren en ouders de transitie erg zwaar is, zo ook voor deze ouders. En mogelijk speelt er bij hen ook een LVB. Hoe ondersteun je Sem en zijn ouders?

Netwerk:

- Ouders, zeer betrokken

Krachten:

- Optimistisch
- Sociaal, goed met kinderen

Kwetsbaarheden:

- Veel moeite met vooruit denken
- Psychosegevoeligheid

Extra informatie:

- Sem en zijn ouders wonen in een dorp in Overijssel. In hun regio is weinig zorgaanbod.

Vragen aan de professional:

1. Wanneer start met je de transitie van zorg?
2. Wie coördineert de transitie van zorg?
3. Wat zijn belangrijke aandachtspunten in de begeleiding van de ouders?
4. Hoe zorg je voor een warme overdracht?

Antwoorden Casus 1

Advies 1

Advies 3

Advies 4

1. Wanneer start met je de transitie van zorg?

- Start tijdig met de voorbereidingen; rond het 16e jaar en overweeg een verlengde transitieperiode (zie ook **Advies 1** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking Passende Transitiezorg voor jongeren met een LVB plus psychische of gedragsproblematiek**).
- Betrek Sem en zijn ouders hierin (zie ook **Advies 4** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Motiveer Sem, verken samen zijn toekomstdromen en maken samen een toekomst- en transitieplan (zie ook **Advies 3**, Tabel 2 uit de **Handreiking**).
- Ondersteun en leer de jongere steeds meer regie te nemen, maar pas op voor overvraging. Wanneer nodig, trek meer en langer tijd uit, werk in kleinere stapjes en heb meer geduld (zie ook **Advies 1** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).

Advies 2

2. Wie coördineert de transitie van zorg?

- Aanbevolen wordt om een transitiecoördinator aan te stellen (zie ook **Advies 2** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**). Deze persoon regisseert de zorg en houdt overzicht. Bij jongeren met een LVB en psychische problematiek moet dit geïntensiveerd worden vanwege de meestal domeinoverstijgende en complexe zorg- en ondersteuningsvraag en de meer gefragmenteerde volwassenenzorg. Dit vraagt vaak extra tijd en/of extra financiële middelen. Dit is bij Sem ook het geval. De transitiecoördinator is een bekende regiebehandelaar of behandelcoördinator (BIG-geregistreerd). Afhankelijk van de bijkomende problematiek wordt deze bijgestaan door een andere professional. Bij overdracht van medische zaken is dit een psychiater, arts VG of andere ter zake kundige arts. Verder kan een persoonlijke begeleider/onafhankelijke transitiecoach aansluiten die in het dagelijkse contact de jongere helpt bij de transitie naar volwassenheid/volwassenenzorg (zie ook de gratis e-learning *Transitiecoaching voor jongeren met een LVB* via ggzacademy.nl).

Advies 4

Advies 5

3. Wat zijn belangrijke aandachtspunten in de begeleiding van de ouders?

- Praat eerst met Sem, breng zijn sociaal netwerk in kaart en betrek daarna, met zijn toestemming, zoveel mogelijk ook ouders/naasten (zie ook **Advies 4** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Bied ouders tijdig praktische en goed te begrijpen informatie over (regelzaken tijdens) de transitiefase en waar ze terecht kunnen (sociale kaart). Geef ouders daarnaast psycho-educatie over het bevorderen van autonomie bij Sem en hoe ze hem het beste kunnen ondersteunen (zie ook **Advies 5** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Indien nodig, leer ouders ook (meer) oog te hebben voor de LVB van Sem en werk (verder) aan de acceptatie daarvan. Belangrijk hierbij is om oog te hebben voor stress en risico op overbescherming of te weinig betrokkenheid van ouders/naasten. Ouders kunnen net als Sem ook een LVB/psychische klachten hebben. Ben je hier bewust van en waak voor overvraging (zie ook **Advies 4** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).

4. Hoe zorg je voor een warme overdracht?

Advies 1 Advies 7

- Start tijdig met de voorbereidingen voor de transitie; tenminste zes maanden voor de vermoedelijke overdracht (zie ook **Advies 1**, uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Leer elkaar en elkaars werkwijze (o.a. jeugd- versus volwassenenzorg, GGZ versus VG-zorg) goed kennen, draag dit over aan Sem en zijn ouders en laat Sem tijdig kennismaken en alvast een beetje wennen. Het is belangrijk dat de warme overdracht plaatsvindt in een periode van relatieve stabiliteit. Maak afspraken over hoe om te gaan met de instabiliteit die bij de fase van transitie hoort.
- Zorg ervoor dat de beeldvorming over IQ, adaptieve vaardigheden, sociaal-emotionele ontwikkeling, psychische klachten en suïcidale gedachten up-to-date is. Actualiseer de risico-inventarisatie en het signalerings- en veiligheidsplan en gebruik dit voor het overdrachtsdocument. Op deze manier kan Sem een zo goed mogelijke start maken op zijn nieuwe woonplek.
- Heb ook oog voor de verlieservaring van Sem door het verdwijnen van vertrouwde zorgverlener(s) (zie ook **Advies 7** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).

Casus 2

Samantha

18 jaar

Samantha is net 18 geworden en moet verhuizen van de groep waar ze de afgelopen 6 jaar zat. Ze gaat naar een groep met volwassenen, het is een nieuwe groep, dus alle volwassenen op de groep zijn ook nieuw.

Er hangt een enthousiaste sfeer onder de bewoners en professionals maar het is ook nog onrustig: iedereen moet wennen.

Het huis is prachtig, er is ook een heel fijne tuin, maar alles ruikt nog nieuw en naar verf.

Samantha is vaak bang om iets vies of kapot te maken, en is ook soms bang wanneer één van de oudere medebewoners overstuur raakt. Daarnaast is ook de dagbesteding veranderd en valt het de ouders op dat zowel de volwassen woon- als dagbestedingsplek en zorginstelling een andere sfeer hebben dan de plek waar Samantha voor haar 18e woonde: afstandelijker en minder persoonlijk. Best confronterend en spannend om ineens met allemaal “oude” mensen samen te zitten en helemaal niet meer het speelse te hebben van een context met jongeren en kinderen.

“Ik vond de sfeer daar afstandelijk. Ik voelde niet de warmte die ik kende van daarvoor. Dit was allemaal zo routinematig en ik zag gewoon niet hoe dit goed moest zijn voor de kinderen. Ik zag niets persoonlijks.”

– Moeder van Samantha

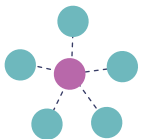
Na haar verhuizing is Samantha weken van slag. Ze moet alleen maar huilen. Haar ouders maken zich enorm veel zorgen over haar, maar weten echt niet wat ze anders kunnen doen. Ook de oudere zussen van Samantha raken overstuur, zij vinden het moeilijk om hun zusje zo somber te zien wanneer ze haar wekelijks bezoeken. De ouders van Samantha hebben veel steun aan hun burens, die komen regelmatig langs, zorgen af en toe voor eten en bieden een luisterend oor. De buurvrouw komt met het idee om Samantha wat geleidelijker te laten wennen: kan Samantha niet tijdelijk de helft van de week thuis slapen en de andere helft in haar nieuwe huis?

Haar ouders vinden het een goed idee en willen het wel proberen. Ze regelen dat Samantha de helft van de week naar haar nieuwe plek gaat en verder weer tijdelijk thuis woont. Kleine stapjes...

Op deze manier helpen haar ouders Samantha door deze overgang heen.

Ook de andere drie kinderen in het gezin dragen hun steentje bij om de ouders soms te ontlasten door bij hun zusje langs te gaan.

Netwerk:

- Ouders, zeer betrokken, met zelf een sterk en steunend netwerk (buren, vrienden, collega's)
- Drie oudere zussen met wie Samantha een goede band heeft. Zij zijn een voorbeeld voor haar

Krachten:

- Kan goed vaste taken uitvoeren binnen duidelijke kaders en routine
- Is een erg loyale vriendin, als ze eenmaal iemand vertrouwt
- Is dol op haar familie

Kwetsbaarheden:

- Angstig
- Veel moeite met veranderingen

Extra informatie:

- Naast een LVB is er ook autisme gediagnosticeerd bij Samantha

Vragen aan de professional:

1. Hoe zorg je voor een goede overgang in zowel wonen als dagbesteding?
2. Hoe betrek je de naasten en wat kan je hierbij inzetten?
3. Wat kan je doen in de nazorg?

Antwoorden Casus 2

1. Hoe zorg je voor een goede overgang in zowel wonen als dagbesteding?

Advies 1

Advies 7

De overgang naar de nieuwe groep was bij Samantha wellicht soepeler verlopen als aan de volgende handreikingen was gedacht:

- Start op tijd met de voorbereiding van de overgang en realiseer een warme overdracht (zie ook **Advies 1 en 7** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**). Neem hier de tijd voor.
- Bereid ook Samantha zelf hier goed op voor, door haar bijvoorbeeld een paar keer te laten meedraaien voor de verhuizing en nieuwe begeleiders te ontmoeten.
- Soms kan het ook helpen om nog contact te houden met een begeleider van de oude groep. Op deze manier kan Samantha langzaam wennen aan de nieuwe groep.
- Laat de warme overdracht plaatsvinden in een periode van relatieve stabiliteit en maak afspraken over hoe om te gaan met de instabiliteit die bij de fase van transitie hoort. Zorg ervoor dat de beeldvorming over IQ, adaptieve vaardigheden, sociaal-emotionele ontwikkeling, psychische klachten en suïcidale gedachten up-to-date is. Actualiseer de risico-inventarisatie en het signalerings- en veiligheidsplan en gebruik dit voor het overdrachtsdocument.

Advies 4

Advies 5

2. Hoe betrek je de naasten en wat kan je hierbij inzetten?

- Breng het sociale netwerk en de informele steunrelaties van Samantha goed in beeld. Van Samantha weten we al dat haar ouders en zussen een belangrijke bron van steun zijn, maar wellicht zijn er nog meer steunbronnen. Stem samen met Samantha af wie ze uit haar netwerk wil betrekken. Leer Samantha om gebruik te maken van steunbronnen (zie ook **Advies 4** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Door middel van psycho-educatie en informatievoorziening over mogelijkheden en regelzaken kun je het netwerk beter uitrusten om de jongere zo goede mogelijk te ondersteunen. Eventueel kun je ouders helpen bij het vinden van ondersteuning bij de regelzaken, zoals een onafhankelijk cliëntondersteuner via MEE of de gemeente (zie ook **Advies 5** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Heb daarnaast oog voor stress en risico op overbescherming of te weinig betrokkenheid van ouders en/of naasten.

3. Wat kan je doen in de nazorg?

Advies 7

- Blijf bereikbaar voor eventuele vragen van de volwassenenzorgaanbieder. Organiseer een follow-up gesprek met Samantha, haar ouders en de volwassenenzorgaanbieder en evalueer formeel de zorgtransitie. Deze informatie kun je gebruiken om van te leren en waar nodig de processen aan te passen (zie ook **Advies 7** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).

Casus 3

Ahmed

18 jaar

Ahmed is net 18 en is redelijk zelfstandig. Hij gaat naar school en woont bij zijn oom waar hij sinds 2 jaar woont en voorlopig nog kan blijven. Met zijn ouders heeft hij weinig contact.

Hij merkt dat hij, nu hij 18 is, door zijn zorgverleners losgelaten wordt. Vertrouwde zorgverleners vallen weg. Hij voelt zich aan zijn lot overgelaten. Hij wordt aangemeld bij volwassenenzorg, maar krijgt hij nu een afspraak? Er gelden nieuwe regels; bijvoorbeeld bij twee keer niet komen opdagen, wordt hij uitgeschreven.

Wil hij nog zorg? Heeft hij dat nog nodig?

En welke zorg dan?

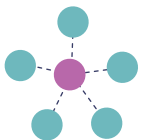
Ahmed heeft er verschillende ideeën over en uit zich steeds een beetje anders: enerzijds wil hij meer zelf regelen, anderzijds vindt hij het heel erg spannend en weet niet hoe. Hoe open je bijvoorbeeld een bankrekening? En wie kan hierbij helpen?

Hij heeft het op school gevraagd, maar daar heeft hij niets meer van gehoord. Blijkbaar kan hij daar geen hulp krijgen en verder weet hij het niet. Wat hij eigenlijk het liefste wil, is iemand bij wie hij terecht kan. Iemand die aan zijn kant staat, die luistert.

“Toen veranderde er heel veel. Je moet veel regelen en er wordt veel meer van je gevraagd. Je moet ineens veel andere dingen. Ook merkte ik dat ik er met veel dingen steeds meer alleen voor stond.”

- Ahmed

Netwerk:

- Geen contact met ouders
- Woont bij oom, maar niet veel actieve steun
- 2 goede vrienden

Krachten:

- Redelijk zelfstandig

Kwetsbaarheden:

- Komt zelfverzekerder over dan hij is; heeft moeite met hulp vragen

Extra informatie:

- Zijn ouders zijn uit elkaar gegaan toen hij klein was. Moeder heeft fysieke problemen en vader een nieuw gezin. Beiden hebben weinig tijd en aandacht voor de opgroeiende Ahmed.

Vragen aan de professional:

1. Hoe zou je kunnen helpen met het uitbreiden van zijn steunnetwerk?
2. Hoe kun jij zorgen voor stabiliteit in deze roerige periode?
3. Hoe help je Ahmed en de betrokken zorgverleners bij het in kaart brengen van de zorgbehoefte en het realiseren van een warme overdracht?
4. Welke hulpmiddelen en/of tools zijn er beschikbaar voor jongeren met een LVB over praktische regelzaken?

Antwoorden Casus 3

Advies 4

1. Hoe zou je kunnen helpen met het uitbreiden van zijn steunnetwerk?

- Breng eerst samen met Ahmed het sociale netwerk en de informele steunrelaties goed in beeld en bespreek wie Ahmed zou kunnen ondersteunen. Denk daarbij aan andere familieleden, vrienden, burens, etc. (zie ook **Advies 4** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Eventueel kun je met Ahmed op zoek naar bijvoorbeeld een buddy, een vrijwilliger of een JIM (Jouw Ingebrachte Mentor).
- Als ouders of andere verzorgers niet voldoende de belangen van de jongere kunnen behartigen, betrek dan een onafhankelijke belangenbehartiger, transitiecoach of ambulante (gezins)begeleider voor de jongere (zie ook de gratis *e-learning Transitiecoaching voor jongeren met een LVB* via ggzacademy.nl).
- Tenslotte zou je kunnen denken aan lotgenoten contact voor Ahmed.

2. Hoe kun jij zorgen voor stabiliteit in deze roerige periode?

Advies 2

Advies 3

Advies 4

Advies 5

Advies 6

- Zorg voor continuïteit van zorg en ondersteuning. Voorzie Ahmed van informatie over de aanstaande veranderingen en bespreek samen of zijn oom hierin iets kan en wil betekenen (zie ook **Advies 6** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Bied Ahmed en zijn oom en ouders tijdig praktische en goed te begrijpen informatie over (regelzaken tijdens) de transitiefase en waar ze terecht kunnen (sociale kaart).
- Geef Ahmed daarnaast psycho-educatie om een reëel beeld van eigen mogelijkheden en benodigde steun te krijgen (zie ook **Advies 5** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Zorg voor een vangnet voor Ahmed. Bespreek met hem waar hij terecht kan voor welke hulp (zie ook **Advies 4** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**). Je zou hiervoor een transitiebegeleider kunnen inschakelen. Een transitiebegeleider is iemand die jongeren ondersteunt bij het zelfstandig worden. Deze transitiebegeleider signaleert stressoren en helpt de jongeren hier mee om te gaan en begeleidt een warme overdracht (zie ook de gratis *e-learning Transitiecoaching voor jongeren met een LVB* via ggzacademy.nl).
- Inventariseer problemen op verschillende levensdomeinen (zie ook **Advies 3** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**). Wijs een transitiecoördinator aan om de transitie binnen deze domeinen te monitoren (zie ook **Advies 2** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).

3. Hoe help je Ahmed en de betrokken zorgverleners bij het in kaart brengen van de zorgbehoefte en het realiseren van een warme overdracht?

Advies 3

Advies 7

- Breng samen met Ahmed zijn ondersteuningsbehoeften (bijv. "dit heb ik nodig") in kaart (zie ook **Advies 3** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Zorg ervoor dat de beeldvorming over IQ, adaptieve vaardigheden, sociaal-emotionele ontwikkeling, psychische klachten en suicidale gedachten up-to-date is. Actualiseer de risico-inventarisatie en het signalerings- en veiligheidsplan en gebruik dit voor het overdrachtsdocument (zie ook **Advies 7** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).
- Indien er geen directe overgang naar volwassenenzorg plaatsvindt, zorg dan voor een vangnet voor Ahmed voor wanneer er in de toekomst toch extra ondersteuning nodig is. Zorg ervoor dat je een follow-up gesprek met Ahmed en betrokkenen uit zijn netwerk houdt om een vinger aan de pols te houden (zie ook **Advies 7** uit de *Werkkaart & Tools Passende Transitiezorg* uit de **Handreiking**).

4. Welke hulpmiddelen en/of tools zijn er beschikbaar voor jongeren met een LVB over praktische regelzaken?

Er zijn verschillende hulpmiddelen en tools voor jongeren met een LVB over praktische zaken die geregeld moeten worden bij 18 jaar. Enkele voorbeelden zijn:

- Steffie. Zo werkt het! - www.steffie.nl
- Goed Geld App - www.cedgroep.nl
- De Kookapp - www.kennispleingehandicaptensector.nl
- Website 18 en nu? - www.18ennu.nl
- Website Kwikstart - www.kwikstart.nl

Een breder overzicht vind je in de **Handreiking Passende Transitiezorg voor jongeren met een LVB plus psychische of gedragsproblematiek** (www.awkajak.nl).